

Koncepcia rozvoja a riadenia Správy Národného parku Veľká Fatra

Národný park Veľká Fatra – stručná charakteristika územia a možné ohrozenia

Veľká Fatra je výnimočná svojimi prírodnými hodnotami a už v roku 1973 bola vyhlásená za chránenú krajinnú oblasť (CHKO) a 1.4.2002 sa stala národným parkom (NP). Územie NP po zonácií, ktorá bola schválená vládou Slovenskej republiky s účinnosťou od 1.1.2024 má výmeru 40889,13 ha a jeho ochranné pásmo má výmeru 25307,32 ha. Celé kompetenčné územie správy NP dosahuje výmeru až 137513 ha. Veľká Fatra patrí medzi najrozsiahlejšie jadrové pohoria na území Slovenska.

NP je špecifický mimoriadnou pestrosťou geologických a klimatických pomerov, čo spolu s vertikálnou členitosťou má za následok veľkú rozmanitosť rastlinných a živočíšnych spoločenstiev, aj keď sa tu prejavila ruka človeka z čias Valašskej kolonizácie, ktorá mala významný vplyv na súčasný ráz pohoria, kde ich činnosťou vznikli rozsiahle lúky nad pásmom lesa, (tzv. hole). Hôfna Fatra tvorí hlavný hrebeň, ktorého súčasťou sú najvyššie vrchy Veľkej Fatry Ostredok, Frkov, Križna, Rakytov, Suchý vrch a majú bohatú rastlinnú biodiverzitu. Veľká Fatra sa vyznačuje aj rozmanitou faunou. Na území Veľkej Fatry žijú veľké šelmy medveď hnedý, vlk dravý a rys ostrovid.

Medzi najväčšie prírodné bohatstvá Veľkej Fatry patria zachované pralesy, ktoré tvoria najväčšiu výmeru na Slovensku, viac ako 1391 ha. Lesy tvoria až 89 % plochy NP a najväčšie zastúpenie má smrek obyčajný a buk lesný. Až 85 % týchto drevín pokrýva územie NP, ale vyskytuje sa tu aj borovica sosna, javor horský a jedľa biela. Na území NP sa vyskytuje aj tis obyčajný, ktorý sa radí medzi reliktné druhy. Jeho výskyt vo Veľkej Fatre je považovaný za unikát a ide o najhojnejšiu lokalitu na Slovensku i v strednej Európe. Veľká Fatra je charakteristická tým, že sa v nej vyskytujú viaceré vzácne a chránené druhy rastlín, ako aj endemity Veľkej Fatry, napr. cyklamén fatranský, jarabina pekarovská, lipnica slinomitná.

Fauna Veľkej Fatry je veľmi rozmanitá, nielen výskytom veľkých šelmy a početným zastúpením párnokopytníkov, ale aj výskytom vzácnaj avifauny. Na území Veľkej Fatry sa vyskytuje sokol sťahovavý, orol skalný, sova dlhochvostá, výr skalný, kivičok vrabčí, niektoré druhy spevavcov – murárik červenokridlý, tesár čierny a krurovitý – tetrov hoľniak, hlucháň hôrny a jariabok hôrny, ale žije tu viac ako 220 druhov vtákov. Preto sa Veľká Fatra prekrýva s územím európskeho významu aj chráneným vtáčím územím v celkovej výmere cca 12200 ha. Veľká Fatra je tiež domovom vzácných obojživelníkov, ktoré patria medzi najohrozenejšiu skupinu živočíchov. Veľká Fatra je aj dôležitý zdroj pitnej vody a vyznačuje sa vodnými tokmi Revúca, Ľubochňanka, Gaderský potok, Blatnický potok a pod. Horské potoky sú domovom hlaváča bieloplutvého, pstruha potočného, raka riečneho a vydry riečnej. V podhorskej rieke Turiec, ktorá preteká Turčianskou kotlinou a vyznačuje sa typickými meandrami kde sa vyskytuje oveľa rozmanitejšia ichtyofauna než v horských potokoch prameniáciach vo Veľkej Fatre. Na území Veľkej Fatry je zaznamenaných aj viac ako 531 jaskýň, ale sprístupnené sú len dve: Mažárna a Dekrétovej.

Ohrozenia

Na prírodné prostredie Veľkej Fatry negatívne vplyva nevhodná drevinová štruktúra niektorých častí lesných biotopov, hlavne zastúpenie smreka obyčajného až 43%-ný pomer z výmery lesných pozemkov, nízke zastúpenie pôvodných druhov lipy, javora, bresta a brezy, klesajúce zastúpenie jedle a tisa obyčajného. Nevhodný manažment NP, pokles početnosti viacerých druhov ako napríklad hlucháňa hôrneho a tetrove hoľniaka, ktorý je spôsobený viacerými škodlivými činiteľmi, žiadna alebo len minimálna vízia hospodárenia v NP, nereálny program ochrany a program starostlivosti, zmena klímy so všetkými dôsledkami si vyžaduje vykonať revíziu niektorých dokumentov, zmenu prístupu k vlastníkom, správcom a užívateľom pozemkov, pretože iba vzájomnou spoluprácou možno dosiahnuť zlepšenie ochrany na území NP a zachovanie

prírodného dedičstva pre ďalšie generácie. Akékoľvek neopodstatnené zákazy spôsobia zánik tradičného hospodárenia na pasienkoch a lúkach, čo postupne povedie ku kvalitatívnym zmenám travinno-bylinných biotopov a zvýšeným finančným nákladom na ich obnovu a udržiavanie. Pri zákaze pasienia na holiach alebo údolia môžu obyvatelia toto remeslo zanechať a do budúcnosti bude problém udržať pri vidieckom spôsobe života.

Žiadna alebo minimálna podpora prírodného turizmu a chýbajúci manažment návštevnosti NP. Urýchlená zonácia a nedostatočná komunikácia so zainteresovanými subjektami v pôsobnosti správy NP.

Riešenia

- udržanie až zlepšenie stavu lesných biotopov európskeho významu, ktoré docielime zlepšením druhového zloženia, šetrným vykonávaním ťažby
- diferencovanou štruktúrou na nelesných biotopoch zlepšenie štruktúry a zachovanie druhovej diverzity možno docieľiť kosením, pasiením a odstraňovaním pokosenej biomasy
- dopracovanie starostlivosti o NP – projekt ochrany NP, vypracovanie dokumentov pre systémové riadenie NP
- zlepšenie komunikácie so zainteresovanými subjektami a najmä s vlastníkami, užívateľmi pozemkov, ale aj samosprávami v území NP, dosiahnutie akceptácie väčšiny pripomienok k zonácií
- zabezpečenie informovanosti a zlepšenie komunikácie s návštevníkmi NP

Moje ciele v NP Veľká Fatra

Mojim dlhodobým cieľom v riadení NP je zabezpečiť ochranu územia tak, aby nedochádzalo k jeho degradácii, ale aby sa prírodné podmienky pre flóru aj faunu zlepšovali. V krátkodobom horizonte je potrebné dopracovať projekt ochrany NP a starostlivosti o NP a taktiež po prebehnutých zonáciách musíme aktualizovať ešte stále platný návštevný poriadok z roku 2005. Komunikácia so zainteresovanými subjektami v pôsobnosti NP začala už mojím dočasným menovaním za riaditeľa, kde som oslovil predstaviť (predsedu) ZMOSu Turčianskej kotliny a takisto neštátnych vlastníkom v Ružomerskom okrese.

Zabezpečenie ochrany prírody NP a jej zveľádovanie

Veľkou výhodou územia Veľkej Fatry je to, že z výmery 40889,13 ha je až cca 62% v štátnom vlastníctve a teda vieme zabezpečiť hospodárenie na týchto pozemkoch bez narušenia súkromného vlastníctva.

Výmera NP Veľká Fatra 40889,13 ha podľa vlastníctva: štátne – 25257,48 ha, čo tvorí 62 % územia, súkromné – 13054,87 ha, čo tvorí 32% územie rozlohy, miest a obcí samosprávneho kraja – 2572,04 ha, čo tvorí 6% výmery územia, cirkevné a neidentifikované – 4,74 ha, čo tvorí 0,01% výmery

Podiel územia v 5 stupni ochrany bude 16374,27 ha, čo je podiel 40,05% výmery. V 4 stupni ochrany 5276,93 ha, čo je podiel 12,9%. V 3 stupni ochrany je to 16374,27 ha, čo je podiel 46,91%. V 2 stupni ochrany je 55,88 ha, čo je 0,14% z celkovej výmery NP.

Dôležité je poznamenať a pred verejnosťou neustále zdôrazňovať, že lesné hospodárstvo nevzniklo, aby sa stalo nástrojom na drancovanie lesov, ale predovšetkým vzniklo ako reakcia na už vydrancované lesy. A preto aj v rámci ochrany Veľkej Fatry musíme dbať na správny manažment lesných biokultúr. Veľká časť automatických prírodných procesov sa v prírode blízkom hospodárení umelo nepotláča, ale naopak prirodzene využíva jej pôsobenie, ktoré človek len primerane usmerňuje so zámerom dosiahnutia cieľa.

A tento štýl starostlivosti o lesné kultúry pri zlepšovaní biotopov európskeho významu, ktoré máme na území NP budeme týmto spôsobom vedieť manažovať a nevykazovať súvislé odlesnené plochy, ale vieme docieľiť navrátenie pôvodných druhov do daného územia. Vyťažené drevo z NP by mali spracovávať v prvom

rade regionálny spracovateľ a palivové drevo by sa malo predávať miestnym odberateľom a až potom, keď nebude záujem z regiónu, ponúknuť na odpredaj v rámci Slovenska, príp. okolitým štátom. V prvom rade by bola dôležitá najvyššia ponúkaná cena, nakoľko to bude jeden zo zdrojov financovania NP.

Poľovnícke hospodárenie v NP by mala zabezpečovať správa NP a nie štátne lesy alebo súkromníci. Správa má zamestnancov kvalifikovaných poľovníkov, ktorí sú denno-denne v teréne a vedia zabezpečiť aj riadne poľovnícke hospodárenie. Nakoniec tento štandard je vo všetkých krajinách Európskej únie. Veď nie je možné, aby symbol Veľkej Fatry - tis obyčajný bol likvidovaný premnoženou jeleňou zverou a v podstate prežíval iba v neprístupnom teréne a zmladenie bolo minimálne.

Pri manažmente veľkých šeliem ako je medveď hnedý, rys ostrovid a vlk dravý, informovať vlastníkov hospodárov na danom území, akým spôsobom si môžu chrániť svoje zvieratá, alebo včelstvá, poprípade akým spôsobom žiadať náhradu spôsobenej škody.

Záchrana hlucháňa hôrneho bude v najbližších rokoch jedným z hlavných cieľov, ktorý vieme dosiahnuť úpravou štruktúry smrečín a elimináciou predátorov a zamedziť v čase hniezdenia vstupu turistov a pastierov do daných lokalít.

Záchrana hendikepovaných živočíchov je v riešená stanicou na správe NP Veľká Fatra, kde hendikepovaný chránený živočích zostáva v starostlivosti 3 až 4 dni a ak to situácia vyžaduje je zabezpečený prevoz do záchrannej stanice v Zázrivej alebo v ZOO Bojnice, čo je v momentálnej situácii dostačujúce.

Zhromaždiť aktuálne dáta o rastlinných a živočíšnych druhoch, ich početnosti na území NP Veľká Fatra.

Komunikácia a informovanosť

Z ohľadom na momentálnu náladu verejnosti namierenú proti ochrane prírody vidím jednoznačne najprioritnejšou oblasťou oblasť práce s verejnosťou. Je potrebné v rámci všetkých NP spustiť kampaň, kde sa bude vysvetľovať poslanie NP, predmet ochrany NP, zoologické, botanické, geologické a aj náplne práce zamestnancov, aby ľudia vedeli, čo má daný pracovník vo svojej kompetencii.

Napr. strážca nemá v náplni práce len kontrolu dodržiavania návštevného poriadku, ale aj rôzne terénne činnosti, ktoré vykonáva na zlepšenie činnosti chránených biotopov a udržiavanie turistickej infraštruktúry.

Dlhodobá zlá komunikácia s vlastníkami a obcami spôsobila narušenie vzťahov medzi týmito subjektami a správou NP, ktoré bude treba v najbližšom čase naprávať a toto vieme docieľiť jedine otvoreným a zodpovedným dialógom s dotknutými stranami, kde medzi správou NP a zainteresovanými musí dôjsť k dohode a k dôvere, že správa NP bude obciam a vlastníkom dobrým partnerom, ktorý vie poradiť, usmerniť a na ktorého sa dá spoľahnúť.

Posilnenie envirovýchovy bude na prospech NP, lebo len proaktívnou informovanosťou ľudí z regiónu a návštevníkov NP sa docieľi pozitívny záujem o ochranu prírody. Na túto aktivitu je potrebné vybudovať infocentrá, ktoré budú na začiatku najlukratívnejších vstupov, poprípade môžu byť v hlavnej sezóne aj mobilné infocentrá, ktoré fungujú aj v iných štátoch Európy a na tento účel vieme využiť dobrovoľníkov. Títo dobrovoľníci by mohli byť osožní nielen pri infocentrách ale i pri inom manažmente v rámci NP, napr. kosenie, hrabanie, kde napr. v niektorých NP je táto dobrovoľnícka služba spolplatnená v rámci teambuildingov. V rámci rady NP bolo prednesené memorandum o spolupráci s niektorými univerzitami a strednými školami, čo bude na prospech NP, ale za týmto účelom sa bude musieť vyčleniť zamestnanec, ktorý týchto študentov, alebo vedeckú obec bude dôstojne manažovať.

Turistická infraštruktúra v NP

Momentálne máme v NP dva náučné chodníky, ktoré bude treba zrekonštruovať, nakoľko je vybudovaný z drevených tabúl, ktoré už nezodpovedajú požiadavkám dnešnej doby (jednoduché,

výstižné). Bude treba zjednotiť ráz tabúl, aby každý turista vedel, že je vo Veľkej Fatre a týmto budeme tvoriť aj značku NP Veľká Fatra, ktorá musí byť silná, o ktorú sa budú môcť oprieť aj miestny podnikatelia a bude zárukou kvality. Tabule na náučných chodníkoch v dnešnej dobe musia byť vybavené QR-kódom, kde si každý návštevník dohľadá informácie o danom mieste aj v inom jazyku ako v Slovenskom. Sprístupnenie najdlhšej doliny na Slovensku – Ľubochňanskej doliny – zámer zabezpečí kyvadlovú dopravu ekologickým dopravným prostriedkom až na koniec doliny. Taktiež v exponovaných dolinách, napr. Gaderskej, Ľubochňanskej inštalovať ekologické WC, ktoré sú využívané aj v zahraničných NP.

Nový návštevný poriadok NP

Nadradeným záujmom návštevného poriadku musí byť ochrana biotopov chránených živočíchov a rastlín. Konkrétne obmedzenia bude potrebné s verejnosťou vydiskutovať takou formou, aby pochopili, že ochrana územia je na prospech danej lokality a zachovanie pre ďalšie generácie. V rámci tvorby nových cyklotrás treba využiť súčasne lesné cesty – zväžnice a sprístupniť na pešiu turistiku, ktoré sú aj v najprísnejšom stupni ochrany, ale obmedziť to sezónnymi uzáverami. V rámci tvorenia návštevného poriadku musíme vyčleniť aj areály pre skialpinizmus, aby sme chránili určité lokality. Určiť po dohode s horolezcami trasy, ktoré budú využívať a budú sprístupnené len čiastočne alebo sezónne. Pre viacdňové návštevy NP bude potrebné vyhradiť a dobudovať miesta na stanovanie a bivakovanie v zmysle dnešného platného, ale aj nového návštevného poriadku, aby návštevníci tento návštevný poriadok nemuseli porušovať.

Po vybudovaní náučných chodníkov a sprístupnení ďalších turistických chodníkov sa môže v budúcnosti uvažovať aj o zriadení turistických služieb – profesionálnych sprievodcov pre zážitkovú turistiku.

Vodné ekosystémy a hospodárenie s vodou

V rámci meniacej sa klímy bude veľmi dôležité udržať vodu v lesoch a dolinách a preto je priam nevyhnutné v krátkej budúcnosti vybudovať alebo obnoviť niekoľko prírodných vodozádržných objektov – tajchov, ktoré nebudú zasahovať do celkového reliéfu a budú prospešné na zlepšenie podmienok pre obojživelníky, ktoré patria medzi najzraniteľnejšie skupiny živočíchov. Enormný pokles početnosti obojživelníkov súvisí so zmenami v obhospodarovaní krajiny a zmenou klímy.

Zachytávanie vody v krajine v čase, keď je jej dostatok a postupné vyparovanie, vsakovanie či samotná akumulácia v menších terénnych depreskách zlepšia nielen hospodárenie s vodou, vyrovnávanie prietoku a postupné vsakovanie či vyparovanie, čo pozitívne vplýva na miestnu mikroklimu, ale zároveň spestrí ponuku vhodných miest na rozmnožovanie obojživelníkov, mnohých druhov hmyzu a zlepši trofickú základňu pre avifaunu a vydru riečnu. V doline Blatné (Ľubochňanska dolina) je potrebné stabilizovať hrádzu hradného jazera Blatné tak, aby zachytávala vodu a poskytovala tak priestor pre rozmnožovanie obojživelníkov. Jazero vzniklo prirodzene závalom sutiny, v ktorom si však voda našla cestu a cez sutiny presakuje v blízkosti hradenia. Dôsledkom je skorá strata vody v priestore bývalého jazera, jeho zarastanie a výrazný pokles populácií obojživelníkov v tejto lokalite. Vzhľadom na potrebu udržania vody v krajine a jej postupné uvoľňovanie, vsakovanie bude mať stabilizácia hradenia a zastavenia priesakov okrem obnovy lokality pre obojživelníky aj pozitívny vedľajší efekt – zadržanie vody.

Rekonštruovať zemné rybníky v Gaderskej doline na účely extenzívneho odchovu pstruha potočného, ktorým by sa zarybňovali vodné toky na území NP. Rybníky by slúžili ako genofondové rybochovné zariadenie NP Veľká Fatra. Taktiež bude potrebné nanovo sfunkčoniť rybníky, ktoré už viac ako 20 rokov nefungujú, ale v minulosti boli prospešné pre dolinu a prírodu. V Ľubochňanskej doline je tajch, ktorý treba udržiavať a rozvíjať v ňom chov pôvodných rýb.

Financovanie aktivít NP

Momentálne je NP financovaný z envirofonde z cezhraničnej spolupráce OPKŽP a kohéznym fondom. Taktiež malú časť prímov NP tvoria stanoviská, ktoré vystavujú odborní zamestnanci pre úrady a aj ťažba drevnej

hmoty, ktorá bude ale časom len okrajová kvôli prechodu väčšiny územia do 5 stupňa ochrany. Momentálny zdroj financovania je pre správu NP dostačujúci, ale do budúca bude musieť park hľadať zdroje aj z vlastného fungovania, napríklad rekonštrukciou budov v správe NP, kde môžeme vytvoriť ubytovacie kapacity. Časom, keď bude dostatočný záujem o prednášky, alebo turistické sprievody, môžu sa tieto aktivity spočítat. Spočiatku na báze dobrovoľného príspevku, nakoľko už pri monitoringu pohybu turistov boli o tieto služby záujem s tým, že by si za kvalitné služby turisti zaplatili. Karavanning - vybudovanie stánia pre karavany, ktoré bude spočítané. Vo všeobecnosti však nechcem pristúpiť na klasické „vstupné“ do NP, nakoľko Správa národného parku Veľká Fatra je príspevkovou organizáciou štátu a jednou z jej úloh je zabezpečiť účel národného parku, na čo slúži príspevok zo štátneho rozpočtu.

Inštitucionálne zabezpečenie – riadenia správy NP

Kľúčovou úlohou správy NP je zabezpečenie cieľov ochrany prírody (v súlade so zákonom o ochrane prírody) a týmto úlohám sa musí podriať celý chod organizácie. Čo sa týka samotnej inštitúcie, za posledný rok prešla veľkou personálnou reorganizáciou, kde bývalé vedenie prestalo spolupracovať s dlhoročnými zamestnancami a začalo prijímať nových zamestnancov, z 37 zamestnancov je len 12 zamestnancov takých, ktorí pracujú na správe viac ako 1 rok. V najbližšom období bude nevyhnutné sa zamerať na intenzívnu spoluprácu medzi dlhoročnými a novými zamestnancami, aby si navzájom odovzdávali skúsenosti a boli prínosom pre celú správu NP. V rámci delimitácie by malo na správu NP prísť cca 15 nových zamestnancov z Lesov SR, ktorí budú z časti zaradení do lesnickej a ochranárskej činnosti a z časti do envirovýchovy alebo správy majetku. Cieľom začlenenia nových pracovníkov bude zabezpečenie NP, aby sa mohol vysporiadať so všetkými úlohami a cieľmi, ktoré si na najbližšie obdobie stanovíme a ktoré nám vyplývajú zo štatútu správy NP Veľká Fatra.

Nehnutelností, ktoré budú prevzaté od 1.1.2024 v rámci delimitácie je potrebné rozanalyzovať, identifikovať ďalší spôsob ich využitia, poprípade určiť poradie rekonštrukcie podľa dostupnosti finančných prostriedkov. Využitie nehnuteľností môže byť rôznymi spôsobmi – napr. školy v prírode, tábory, ubytovanie pre návštevníkov a prenájom vedeckej obci v rámci monitoringu a skúmania prírodných procesov. V rámci týchto nových skutočností budeme musieť opätovne prehodnotiť formy rozvoja NP, skúsiť obnoviť úzkokojajnú železničku v Ľubochnianskej doline a zriadiť tam elektrifikovanú železničku.

Mojou víziou je, aby NP Veľká Fatra mala cezhraničné partnerstvá s inými NP v rámci Európy, ktoré by boli NP Veľká Fatra na prospech v rámci zviditeľňovania, ale aj čerpania dobrých námetov na zlepšenie fungovania.

Mojou osobnou prioritou – záujmom bude odstránenie viac ako 30 ročnej envirozáťaže, ktorá vznikla po bývalej lanovke z Tureckej na Líšku a aj lyžiarskeho vleku, ktorý je po znefunkčnení lanovky nevyužívaný, ale narúša reliéf hrebeňa. V tejto lokalite sa do budúca uvažuje so sezónnou uzáverou hrebeňovej cesty kvôli výskytu hlucháňa hôrneho.

Správa NP Veľká Fatra pod mojim vedením by sa zamerala na dostatočné informovanie a napomáhanie obciam v ich pôsobnosti, aby využívali v maximálnej možnej miere fondy na účelné projekty, ktoré pomôžu zlepšiť kvalitu podzemných i povrchových vôd budovanie vodovodov, kanalizácií, rekonštrukcie ČOV, zlepšenie čistoty ovzdušia plynofikáciou obcí a podporu využitia solárnej a geotermálnej energie. V koncepcii nebol priestor venovať sa ochrannému a kompetenčnému územiu, čo je rovnako dôležité, pretože aj v tomto území sa vyskytujú hodnoty, ktoré sú jedinečné a bez ochrany odsúdené na postupný zánik. Taktiež v maximálnej možnej miere spolupracovať a plniť prospešné podnety rady NP.

